

Organizacja przestrzeni w klasach I -III

Treść podstawy programowej kształcenia ogólnego I etapu edukacyjnego oraz zalecane warunki i sposoby jej realizacji zwracają uwagę na potrzebę realizacji edukacji poprzez aktywność dziecka w środowisku, a więc nie tylko w sali dydaktycznej z wykorzystaniem podręcznika i zeszytu ćwiczeń. W tym miejscu należy zdefiniować pojęcie „środowiska”. „Tworzy je istniejący aktualnie układ składników otoczenia, z którymi dzieci i młodzież wchodzi w różne interakcje. Składnikami środowiska są ludzie, zdarzenia, rzeczy, i zjawiska”.¹

W obowiązującej podstawie programowej kształcenia ogólnego na I etapie edukacyjnym wymienione zostały zdania, które szkoła powinna realizować.

Wśród nich znalazły się między innymi: *rozwijanie ciekawości dziecka w poznawaniu otaczającego świata i w dążeniu do prawdy, zapewnienie dziecku przyjaznych, bezpiecznych i zdrowych warunków do nauki i zabawy, działania indywidualnego i zespołowego, rozwijania samodzielności oraz odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie, ekspresji plastycznej, muzycznej i ruchowej, aktywności badawczej, a także działalności twórczej; sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym, dbałość o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich.*²

Z wymienionych zadań wyraźnie widać, że środowisko ucznia w klasie I – III obejmuje różne sfery życia w tym życia społecznego, które są bardzo złożone, ciągle dynamiczne i oddziałujące na siebie. Uczeń jest jednym z elementów środowiska, które z jednej strony wpływa na niego i jego zachowanie, a z drugiej własna aktywność ucznia w środowisku wywołuje w nim zmiany. Szkoła powinna stwarzać warunki do wszechstronnego rozwoju dziecka poprzez jego środowisko życia dostarczając mu w ten sposób różnorodnych bodźców stymulujących jego rozwój. Aby ten rozwój był systematyczny, ciągły i optymalny należy odpowiednio zorganizować przestrzeń edukacyjną, w której przebywają uczniowie. Stanisław Juszczyk określa ją „jako obszar, w którym we wzajemnych

---

¹ Z. Skorny Psychologia wychowawcza dla nauczycieli. Warszawa WSZiP 1992, s. 32

² Podstawa programowa kształcenia ogólnego z dnia 27 sierpnia 2012

oddziaływaniach jednostka przyswaja trwałe elementy wiedzy, sposoby działania, myślenia, kształtuje swoje postawy i poglądy”.³

Anna Basińska przyjmuje, że „przestrzeń edukacyjna środowiska kreowana jest przez podmioty środowiska lokalnego (w tym przede wszystkim rodziców i nauczycieli) w myśl wyznawanych przez nie wartości oraz na bazie dostępnych zasobów tkwiących w tym środowisku. Przyglądając się środowisku życia i rozwoju dziecka wyodrębniam przestrzenie (fizyczno – przyrodniczą, społeczną, kulturową i wirtualną) środowiska, które stanowią fundament do budowania przestrzeni edukacyjnej małego ucznia”.⁴

W publikacji zrealizowanej w ramach projektu „Educational Spaces 21. Open up zrealizowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej w partnerstwie z Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy Think wyróżnia się przestrzeń: fizyczną i architektoniczną, wirtualną i technologiczną, społeczną i kulturową.

O przestrzeni pisali Rudolf Steiner, Maria Montessori, Celestyn Freinet. Wszyscy uważali, że środowisko klasy należy przystosować do dziecka.

Renata Michalak zwraca uwagę na tworzenie bogatego środowiska uczenia się” poprzez organizowanie procesu kształcenia w realistycznych, złożonych kontekstach wyzwalających u uczniów konflikty poznawcze i ciekawość”.⁵

Należy zauważyć, że przestrzeń fizyczno-przyrodnicza, w którą wkomponowana jest szkoła ma również wpływ na możliwości wykorzystania jej zasobów w toku procesu edukacyjnego. Nauczyciele w zależności od rodzaju infrastruktury i otoczenia przyrodniczego nie mają jednakowych warunków do tworzenia aktywności uczniów w środowisku. Wydawać się może, że szkoła z piękną architekturą będzie w większym stopniu pobudzała uczniów do

---

³ S. Juszczak i in., Dydaktyka informatyki i technologii informacyjnej, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004, s.16

⁴ A. Basińska Część czwarta - Nauczyciel edukacji zintegrowanej IV. Nauczyciel jako kreator aktywności dziecka w środowisku, [w:] H. Sowińska (red), Dziecko w szkolnej rzeczywistości. Założony a rzeczywisty obraz edukacji elementarnej, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2011, s. 452

⁵ R. Michalak Aktywizowanie ucznia w edukacji wczesnoszkolnej. Poznań. Wydawnictwo Naukowe UAM.2004 s.146

nauki. Jest to jednak stwierdzenie mylące, gdyż większe znaczenie odgrywają tu dobre rozwiązania organizacyjne i pedagogiczne.

Te rozwiązania odnoszą się także do uczniów w klasach I – III. W XXI wieku zwraca się uwagę, że budynek szkolny ma być miejscem przyjaznym i sprzyjającym uczeniu się. Ma przypominać dom (dla dzieci w młodszym wieku szkolnym ma to istotne znaczenie).

Pomieszczenia klasowe powinny być przestronne i otwarte (z wydzieloną częścią rekreacyjną). Szafy, półki, stoliki na kółkach, w ten sposób można je łatwo zestawiać w zależności od potrzeb uczniów i nauczyciela. Od ustawienia ławek w klasie zależy to, w jaki sposób uczniowie wchodzi w interakcję z nauczycielem, kolegami i koleżanką. Te interakcje są świetną okazją do uczenia się od siebie nawzajem. Jednak ważne jest, aby ustawienie ławek nie rozpraszało uwagi uczniów. W klasach edukacji wczesnoszkolnej dziecko w pierwszej ławce czuje się wyróżnione. Inaczej odbiera to dziecko z ostatniej ławki. Dlatego można zastosować ustawienie w półkolu, podkowie, literze L tak, aby mieć łatwy dostęp do każdego dziecka.

Bogata baza dydaktyczna (wydzielone kąci tematyczne – stałe i okresowe): książki, gry, klocki, liczmany, mapy, zabawki, modele, eksponaty, rękodzieła itp. wpływa na aktywność uczniów. Tutaj trzeba pamiętać o tym, aby dzieci miały swobodny do nich dostęp. W ten sposób dajemy im możliwość samodzielnego decydowania o zadaniach, które pozwolą im zdobywać i tym samym doskonalić umiejętności również podczas przerw – zabawa w sklep. Byłoby dobrze gdyby rozmaite pomoce dydaktyczne (gry, książki, okazy przyrodnicze) przynosili również sami uczniowie z domu. W ten sposób nauczyciele mogą łączyć treści szkolne z osobistymi doświadczeniami uczniów.

Jednocześnie mają okazję poznać czym interesują się jego uczniowie. Dany przedmiot i związane z nim dziecięce doświadczenia mogą być punktem wyjścia do tematu nowych zajęć.

Dobrze jest angażować dzieci do aranżacji klasowej przestrzeni. W ten sposób sami uczniowie będą się czuli ważni w szkole. Istotne znaczenie oprócz samej klasy

ma również cała przestrzeń szkoły i jej terenu; dekoracja korytarzy pracami dzieci, miejsca rekreacyjne (pufy, kanapy, stoliki), teren szkoły – ogródek, łąka, zadrzewienie.

Jak najczęściej powinniśmy tworzyć dziecku przestrzeń do działania, wspierać aktywności podjęte przez dziecko czy też bezpośrednio ingerować w aktywność dziecka.

Dlatego ważne jest aby nauczyciele klas I - III rozpoczynali pracę nad nowym zagadnieniem lub obserwację danego problemu w naturalnych warunkach – uczenie poza murami szkoły (las, łąka, park, kino, muzeum itp.), aby zdobywali bezpośrednie doświadczenia. Taki sposób poznawania świata powoduje, że dzieci tworzą powiązania pomiędzy tym, czego uczą się w szkole, a czego doświadczają w naturalnych warunkach.

Istotne jest również to, aby nauczyciele konstruowali zadania mocno odnoszące się do naturalnych warunków życia ucznia – proces uczenia powinien być połączony z realnym życiowym doświadczeniem i wyzwalać różnorodne sposoby uczenia się z wykorzystaniem rozmaitych elementów środowiska. Edukację należy wyprowadzać z zamkniętych klas szkolnych, po to aby uczniowie mieli okazję do doświadczeń społecznych. Matematyki możemy z powodzeniem uczyć w: kuchni, parku, szkolnym boisku z wykorzystaniem gier terenowych.

Przestrzeń edukacyjną tworzą też ludzie i zachodzące między nimi relacje – przestrzeń społeczno-kulturowa .

Dziecko w takiej przestrzeni funkcjonuje poprzez przynależność do różnorodnych grup (klasa, rodzina, grupa rówieśnicza). Szkoła i rodzina pełnią rolę pośrednika pomiędzy instytucjami i organizacjami, a jednostką.

Dziecko rozpoczynające naukę w szkole uczy się uczestnictwa w kulturze. Tradycje, zwyczaje, wartości, historię regionu będzie znało na tyle, na ile przekażą mu ją rodzice, nauczyciele, dziadkowie. Ważne zatem jest, aby w przestrzeni edukacyjnej dziecka znalazły się wytwory kultury materialnej, jak i duchowej (np. region Kaszub – język kaszubski, haft, strój, muzyka, architektura, zabytki). Dziecko poprzez obcowanie z nimi i aktywne działanie

nabywa kompetencje umożliwiające mu korzystanie z kultury. Z upływem czasu zdobędzie też umiejętności jej przetwarzania i wzbogacania.

Nauczyciele powinni nie tylko wzbogacać klasopracownie w wytwory kultury materialnej, ale również wykorzystywać zasoby środowiska lokalnego w celu umożliwienia dzieciom:

- poznanie najbliższego środowiska – edukacja o środowisku (historia, kultura, przyroda)
- umożliwienia realizowania zadań na rzecz lokalnej społeczności – edukacja dla środowiska
- wykorzystanie zasobów najbliższej okolicy do budowania aktywności poznawczej – edukacja poprzez środowisko.

Również kontakt dziecka z innymi osobami ma wpływ na gromadzenie przez niego nowych informacji. W środowisku szkolnym jest to nauczyciel oraz koledzy i koleżanki. Jednak nie zawsze nauczyciel jest specjalistą od wszystkiego. Dlatego warto korzystać z pomocy specjalistów z różnych dziedzin (rodzice, pracownicy okolicznych zakładów) i organizować wizyty gości. Można w tym celu wykorzystać: członków rodzin uczniów, absolwentów, starszych uczniów mających hobby.

Kolejną przestrzenią, która w obecnych czasach odgrywa wielką rolę jest przestrzeń wirtualna i technologiczna. Może być wielkim dobrodziejstwem w edukacji, ale niekontrolowana może doprowadzić do wielu zaburzeń w funkcjonowaniu jednostki. Dzieci już od najmłodszych lat korzystają z komputera, Internetu, komórkowego telefonu, różnorodnych aplikacji. Szkoła nawet w edukacji klas I – III nie może pomijać przestrzeni wirtualnej. Jednak należy u tych najmłodszych dzieci kształtować postawę umiejętnego korzystania z informacji zaczerpniętych z mediów i krytycznego odbioru treści.

W klasach, w których uczą się dzieci klas I - III przestrzeń wirtualna może pobudzać różnorodną aktywność dziecka. Rolą nauczyciela jest umiejętne wykorzystanie tej aktywności w celu efektywniejszej nauki. Dla dziecka taka forma jest bardzo atrakcyjna. Dlatego warto korzystać z zdjęć, prezentacji, animacji, gier przyrodniczych zaczerpniętych z Internetu czy też tworzyć własne materiały.

Podsumowując przestrzeń edukacyjna w klasach I – III stanowi ważny czynnik atmosfery klasy. Powinna korzystać w procesie edukacyjnym z technologii informacyjno-

komunikacyjnych, uwzględniać zasoby środowiska społeczno-kulturowego oraz odpowiednio wykorzystać przestrzeń klasową. Warto zastanowić się, jak najlepiej wykorzystać to, co mamy, aby klasa była najbardziej użyteczna. Na końcu należy też pamiętać, że tworząc przestrzeń edukacyjną naszych wychowanków powinniśmy być otwarci na ich opinie i udział w projektowaniu przestrzeni. Wówczas stanie się ich własną przestrzenią.

Halina Szlaga